

THE ROLE OF NON-FORMAL EDUCATION IN EQUALIZING THE CHANCES IN THE ROMANIAN EDUCATIONAL SYSTEM

Ovidiu-Florin Toderici

Assoc. Prof., PhD, "Vasile Goldiș" Western University of Arad

Abstract: Generally, the vast majority of the population, regardless of their background, says that Education is important for equalizing opportunities. The objective of this paper, however, was to demonstrate the importance of the role of non-formal education in equalizing the chances in the educational system in Romania. The idea of approaching this theme started from the results obtained from the direct observation of pupils, both from pre-university education and from special Romanian education, who benefited from mobility for the purpose of professional training through the ERASMUS + program.

Keywords: non-formal education, formal education, equal opportunities, educational system, educational policies;

În general, marea majoritate a populației, indiferent de mediul de proveniență spune că, Educația este importantă pentru egalizarea șanselor. Ce înseamnă însă *a educa și unde se realizează educația?* a educa înseamnă a comunica idei, a transmite informații, a provoca inteligența. Instituțiile de învățământ, principalele furnizoare de educație, sunt importante pentru a promova discuții și a comunica idei/informații dar rolul cel mai important al lor, este de a face pe elevi să gândească și să-și dezvolte propriile idei, cu scopul de a crea la aceștia, posibilități pentru construcția cunoașterii. Ce este important în EDUCAȚIE? Desigur, multe variabile sunt importante în acest context, cum ar fi calitatea structurii fizice a școlii, salariile cadrelor didactice, calificarea cadrelor didactice, nivelul socio-economic al elevilor, calitatea și oportunitatea bibliotecii, numărul de elevi pe clasă, obstacolele economice, sociale, fizice etc. Prin urmare, orice analiză care implică una sau mai multe dintre aceste variabile este complexă.

Școala este importantă dar nu este singura care ajută tânărul în demersul cunoașterii. Mediul familial, cultural, social ajută în procesul de formare al tânărului și prin urmare, nu ne putem deconecta de ceea ce se întâmplă în afara școlii. Educația este un proces constant, care se realizează în instituții și prin intermediul relațiilor sociale.

Individul de-a lungul traiectoriei vieții, dobândește cunoștințe rezultate din propriile sale experiențe, prin relațiile sociale cu alți indivizi, în cadrul familiei și în instituțiile educaționale formale și non-formale. Acestea din urmă nu sunt altceva decât procese de învățare socială centrate pe individ, prin dezvoltarea activităților în afara școlii. Este un proces voluntar de învățare și educație extra-școlară care are loc în ONG-uri, instituții religioase, inițiative private și programe sociale publice.

Cu toate acestea, o întrebare la care factorii decizionali din cadrul școlii trebuie să răspundă este "*Ce anume din cadrul școlii, poate duce la diferențe în comportamentul beneficiarilor direcți?*"

Obiectivul acestei lucrări, este acela de a demonstra importanța rolului educației nonformale în modificarea comportamentului elevilor și egalizarea șanselor în sistemul educațional din România. Ideea abordării acestei teme a pornit de la rezultatele obținute

în urma observației directe realizată asupra unor elevi, atât din învățământul preuniversitar de masă cât și din învățământul special românesc, care au beneficiat de mobilități în scopul formării profesionale prin programul ERASMUS +.¹

Problematika educației/ învățării nonformale este prezentată în Legea Educației² de exemplu în articolul 330 se prezintă învățarea pe tot parcursul vieții care se realizează în contexte de învățare formale, nonformale și informale, deci implicit o parte din activitatea de învățare nonformală este obligatoriu să se realizeze și prin școală. Astfel, *învățarea în contexte nonformale este considerată ca fiind învățarea integrată în cadrul unor activități planificate, cu obiective de învățare, care nu urmează în mod explicit un curriculum și poate diferi ca durată. Acest tip de învățare depinde de intenția celui care învață și nu conduce în mod automat la certificarea cunoștințelor și competențelor dobândite.*³

Totodată, Legea Educației Naționale definește EDUCAȚIA ca fiind *ansamblul proceselor de punere în aplicare a programelor și activităților de învățare și formare de competențe academice sau profesionale. Educația include atât activitățile de învățare în context formal, cât și în context nonformal sau informal*⁴ și ne prezintă cum se pot valida, certifica și recunoaște rezultatele învățării nonformale.

În opinia lui Philip H. Coombs, Roy C. Prosser și Manzoor Ahmed (1973) educația este văzută ca un proces continuu care însoțește individul de la primii pași spre viața adultă cea mai îndepărtată, implicând o diversitate de persoane, metode și resurse de învățare. Autorii definesc educația ca fiind un proces prin care fiecare individ dobândește abilități, cunoștințe, atitudini pe tot parcursul vieții. Acest proces este strâns legat de stimuli și inhibițiile primite din experiența de zi cu zi, precum și disponibilitatea resurselor și influența educațională exercitată de mediul în care individul este inserat. Educația nonformală este tipul de educație organizat și sistematizat, care se desfășoară în afara sistemului oficial stabilit, chiar dacă operează în consonanță sau într-o manieră complementară față de acesta din urmă. Astfel că activitățile sunt concepute pentru a servi unui grup specific, de învățare. Multe dintre procesele educaționale au fost gândite de autori, deoarece categoria "non-formală" nu a fost concepută, nici inițial, ca fiind de învățământ. Cele mai multe dintre activitățile de tip nonformal au fost considerate activități de agrement și sport, servicii de sănătate, proiecte comunitare și regionale de dezvoltare printre altele. Astfel, educația non-formală ar cuprinde "componentele" sau programele educaționale menite să răspundă unor obiective generale de dezvoltare, componente educaționale ale programelor concepute pentru a servi scopurilor generale de dezvoltare, precum și multe altele obiectivele educaționale.⁵

Marea majoritate a autorilor tratează educația din 3 ipostaze: informal, formal, nonformal prin examinarea sistematică a fiecăruia dintre ele.

Educația formală se bazează pe transferul de cunoștințe prin comunicare. Astfel, educația formală încearcă să transfere cunoștințele pe care profesorul le are, elevului, cu ajutorul cărților și a materialelor suport. Pentru o oră sau mai mult, profesorul adresează elevilor discuții non-stop. Marea problemă este că ființa umană nu poate rămâne concentrată pentru o lungă perioadă de timp, multe dintre informațiile care se spun, nu se aud și foarte puține lucruri auzite sunt învățate. Nu este de mirare că

¹ Mobilități de formare profesională VET prin acțiunea K1

² Legea nr. 1/2011- Legea Educației Naționale cu modificările și completările ulterioare

³ Art 330 alin 3 din Legea nr. 1/2011 -Legea Educației Naționale

⁴ Anexa 1 din Legea nr. 1 –Legea Educației Naționale, *Lista definițiilor termenilor și a expresiilor utilizate în cuprinsul legii*

⁵ COOMBS, PROSSER și AHMED, 1973, p.12

educația formală necesită un efort personal extra-clasic, numit teme, doar pentru ca elevul să poată învăța de fapt ceea ce a fost predat.

Pe de altă parte, educația informală se bazează pe dobândirea de cunoștințe prin studii și experimente auto-motivate. Educația informală nu este obligatorie și depinde în totalitate de motivație. În mod obișnuit, oamenii cu auto-educație sunt atât de motivați și concentrați încât nu permit citirea unei pagini sau răspunsul la o întrebare.

Educația nonformală este caracterizată prin faptul că prezintă un caracter voluntar, promovează socializarea, solidaritatea, vizează dezvoltarea, este preocupată de schimbările sociale și de partenerii sociali. Este un proces educațional care promovează dezvoltarea capacităților, caracteristicilor și valorilor tinerilor prin intermediul unei structuri de învățământ care nu respectă standardele de educație formală, adică un profesor, o sală de clasă, un curriculum fixat și definit a priori. Aceste abilități - numite și abilități soft - includ abilitățile interpersonale, managementul și munca în echipă, multiculturalismul, managementul conflictelor, conducerea, planificarea, managementul conflictelor, leadership, planificare, management de proiect, leadership personal, comunicare etc. Dar ceea ce distinge chiar educația nonformală este faptul că participanții înșiși sunt actorii construirii și transmiterii cunoștințelor, asumându-și un rol preponderent în educația lor.

Cu toate aceste precizări de ordin legislativ, educația non-formală nu are un traseu bine definit, activitățile de tip nonformal nu sunt foarte bine structurate. În spatele fiecărei terminologii, a autorilor referențiali, definițiile formulate sau demersurile întreprinse în domeniul educației nonformale se realizează printr-o abordare diferită, există moduri diferite de a vedea realizarea acesteia, diverse modalități de concepere a procesului de schimbare și transformare socială și modalități diferite în care educația nonformală se încadrează în aceste viziuni.

În acest context, educația nonformală, așa cum preciza și Gadotti în 2005 în lucrarea „Problema educației formale și nonformale” funcționează într-un mod discontinuu, casual și informal, în spații multiple, și nu poate să fie numită, din aceste motive, "educație formală sau informală".⁶

Indiferent care sunt definițiile sau caracteristicile, educația nonformală este un tip de activitate intenționată, cu un grad redus de sistematizare, structurare și birocratizare, implicând relații pedagogice neformalizate, în practica școlară nonformală acestea fiind activități extrașcolare care oferă cunoștințe complementare, în strânsă legătură cu educația formală, cu activitățile de preprofesionalizare sau profesionalizare.

Astfel, educația de tip nonformal este caracterizată, în principal, de următoarele aspecte:

- activitățile de tip nonformal se focusează pe beneficiarul serviciului educațional;
- flexibilitate în procesul de transmitere de informații
- prezența voluntariatului;
- beneficiarul serviciului educațional este cel care conduce demersul transmiterii informațiilor;
- accent foarte puternic pe activitățile practice;
- încurajarea participării colective;
- solidaritate și dorință de socializare;
- sentiment de apartenență

⁶ Gadotti M. *Perspectivas atuais da educação*

Având în vedere cele relatate anterior, se poate concluziona că omul nu poate participa activ la activitățile pe care le desfășoară în spațiul social, la transformarea realității, dacă nu este ajutat să devină conștient de realitate și de propria sa capacitate de a se transforma. Nimeni nu se luptă cu forțele pe care nu le înțelege, a căror importanță nu le măsoară, ale căror forme nu le discern. „*Realitatea poate fi modificată doar atunci când omul descoperă că o poate face*” Paulo Freire. Această *realitate* nu este altceva decât *comunitatea*.

Aceste activități de tip nonformal se pot realiza în cadrul sistemului educațional românesc, și nu numai, prin proiecte de mobilitate a persoanelor sau cooperare pentru inovare și schimb de bune practici, prin parteneriate strategice, în cadrul programului ERASMUS+.

Erasmus+ este programul UE în domeniile educației, formării, tineretului și sportului pentru perioada 2014-2020

Prin activitățile pe care le propune ERASMUS+ pentru sistemul educațional din Europa, urmărește ca prin activități formale sau nonformale

- să se îmbunătățească performanțele de învățare la beneficiarii direcți,
- creșterea inserției profesionale și îmbunătățirea perspectivelor de carieră; -
- dezvoltarea spiritului de inițiativă și antreprenorial;
- creșterea nivelului de emancipare și a stimei de sine;
- îmbunătățirea competențelor lingvistice;
- creșterea sensibilizării interculturale;
- o participare mai activă în societate;
- o mai bună cunoaștere a proiectului european și a valorilor UE;
- creșterea motivației de a participa la educația (formală/non-formală) sau la formarea profesională în viitor;⁷

Educația, formarea, tineretul și sportul pot avea o contribuție majoră la abordarea schimbărilor socioeconomice, principalele provocări cu care Europa se va confrunta până la sfârșitul deceniului, și la punerea în aplicare a agendei de politici europene pentru creștere economică, locuri de muncă, echitate și incluziune socială.⁸

Instituțiile de învățământ din mediul preuniversitar au la dispoziție posibilitatea de a depune în cadrul programului ERASMUS+ aplicații pe Acțiunea Cheie 1- Mobilitatea persoanelor și Acțiunea Cheie 2 Cooperare pentru inovare și schimb de bune practici.

Acțiunea cheie 1- Mobilitatea persoanelor oferă oportunități de învățare și/sau experiență profesională în altă țară pentru tinerii elevi, precum și pentru cadre didactice, formatori, lucrători de tineret.

Acțiunea Cheie 2 Cooperare pentru inovare și schimb de bune practici sprijină: **parteneriatele strategice** transnaționale care urmăresc să dezvolte inițiativă care abordează unul sau mai multe domenii ale educației, formării și tineretului și promovează inovarea, schimbul de experiență și know-how între diferite tipuri de organizații implicate în educație, formare și tineret sau în alte domenii relevante. Anumite activități de mobilitate sunt sprijinite în măsura în care contribuie la obiectivele proiectului; **alianțe ale cunoașterii** între instituții de învățământ superior și întreprinderi, care au scopul de a stimula inovarea, antreprenoriatul, creativitatea, inserția profesională, schimbul de cunoștințe și/sau predarea și învățarea

⁷ Ghidul Programului ERASMUS 2019

⁸ ibidem

multidisciplinară; **alianțe ale competențelor sectoriale** care sprijină proiectarea și punerea în aplicare a unor programe de formare profesională comune, a unor programe și metodologii de predare și învățare, elaborate pe baza tendințelor într-un anumit sector economic și a aptitudinilor necesare pentru a activa în unul sau mai multe domenii profesionale.

Prin implementarea unor proiecte de mobilitate sau a unor parteneriate strategice s-au constatat la elevii care au participat la mobilități dezvoltarea abilităților de bază, cum ar fi:

abilitățile de conținut (învățarea activă, exprimare orală, alfabetizare digitală etc.), abilitățile de proces (ascultare activă, gândire critică, automonitorizare etc.) cât și dobândirea unor abilități cross-funcționale de tip:

social (inteligență emoțională, persuasiune, abilități de formare etc.)

de sistem (raționamente și luarea deciziilor etc.)

al sistemelor, tehnice (funcționarea și controlul echipamentelor, operațiuni de control programare etc.)

de gestionare a resurselor (managementul timpului, al persoanelor etc)

Principalele concluzii rezultate din răspunsurile la chestionarul adresat elevilor implicați în proiecte de mobilități cu scop de învățare, cât și din discuțiile purtate cu profesorii și elevii participanți la focus grupuri, sunt următoarele:

Procesul de *învățare* obținut în cadrul proiectelor completează învățarea realizată în activitatea curentă din școală.

Activitățile de învățare în cadrul proiectelor sunt moduri mai plăcute de învățare decât învățarea prin activitatea curentă din școală.

Învățarea în proiecte este mai eficientă decât învățarea prin activitatea curentă din școală. Afirmarea are la bază ideea că din cele 15 rezultate ale învățării vizate în chestionar, în cazul a 12 dintre ele, procentul celor care au declarat că le-au obținut prioritar în proiecte este mai mare cu 80% decât al celor care au declarat că le-au obținut în instituția școlară.

Dintre rezultatele învățării care s-au obținut în proiecte, cele mai importante sunt:

- interesul pentru alte culturi și comunicarea în limbi străine,
- curiozitatea, ușurința stabilirii de relații cu ceilalți,
- gestionarea resurselor, comunicarea, adaptabilitatea, creativitatea
- capacitatea de inovare,
- încrederea în propria persoană. toleranța, receptivitatea
- rezolvarea de probleme, responsabilitatea etc.

Rezultatele învățării pe care respondenții consideră că le-au obținut prioritar în școală sunt:

- abilități de lucru în laborator,
- a învăța să înveți,
- prezentarea/colectarea informației prin/din grafice, tabele și diagrame,
- utilizarea tehnicii de calcul, exprimarea în scris,
- identificarea ideii principale dintr-un text.

Concluzia generală la care s-a ajuns la finalul interpretării răspunsurilor elevilor, a fost pe de o parte că prin activitățile nonformale sau informale derulate în cadrul unor proiecte de mobilitate, motivația implicării elevilor în proiecte influențează rezultatele învățării, iar pe de altă parte în cadrul proiectelor se realizează o mai bună cunoaștere reciprocă și comunicare elevi – cadre didactice.

Totodată s-a putut constata că elevii participanți în proiecte de mobilitate, la întoarcerea din acestea au dat dovadă de o mai mare seriozitate și implicare în realizarea activităților specifice procesului instructiv educativ, comportamente prosociale-assertive, sunt mult mai atenți la derularea activităților dar și cu colegii, mult mai empatici cu ceilalți și încrezători în forțele proprii.

Dacă urmărim răspunsul la întrebarea inițială a acestei lucrări, "*Ce anume din cadrul școlii, poate duce la diferențe în comportamentul beneficiarilor direcți?*" caracteristicile activităților de tip nonformal indiferent de modalitatea de realizare, pot transforma comportamente indezirabile în comportamente dezirabile, important este să existe voință și perseverență atât din partea furnizorilor cât și din partea beneficiarilor direcți dar și foarte multă implicare din partea acestora.

Această concluzie este rezultatul la care am ajuns în urma observației directe realizate asupra unui nr. de tineri din medii defavorizate, unii dintre ei cu deficiențe mintale în urma participării la mobilități în cadrul programului ERASMUS+.

BIBLIOGRAPHY

- Alves Cascais, Maria das Graças *Educação formal, informal e não formal em ciências: contribuições dos diversos espaços educativos* www.researchgate.net/publication/268410388
- Coombs Philip Hall, *Attacking Rural Poverty: How Nonformal Education Can Help, A research report for the World Bank*. Edited by Barbara Baird Israel, by P. H. Coombs with M. Ahmed, 1974
- GADOTTI, Moacir. *Perspectivas atuais da educação*. Disponibil pe <http://www.scielo.br/pdf/spp/v14n2/9782.pdf>
- Panțuru, Stan, Voinea, Mihaela, *Psihologie educațională*, Sibiu, Editura Psihomedica, 2006.
- Tischler, Henry L., *Cengage Advantage Books: Introduction to Sociology*, Belmont, Cengage Learning, 2010.
- Toderici, Ovidiu Fl., *Egalitatea de șanse în sistemul educațional preuniversitar din Regiunea V VestArad*, Editura SPECTRUM, 2014.
- www.erasmusplus.ro Ghidul Programului ERASMUS+ 2019